

## **Martina Matosović Pongrac**

II. Ferenščica 11, HR-10000 Zagreb  
martina.matosovic-pongac@skole.hr

# **Metafore i personifikacije u *O qui perpetua* – hermeneutička rasprava o božanskom poretku**

### **Sažetak**

*Rad donosi hermeneutičku analizu pjesme O qui perpetua iz Boetijeve Utjehe filozofije, usmjerenu na ispitivanje povezanosti estetskoga, filozofskog i teološkog izraza. Pjesma se tumači kao kontemplativna molitva koja spaja filozofsku spoznaju i duhovno traženje, pri čemu stilska sredstva nose ontološki i gnoseološki sadržaj. Premda molitva sadrži motive srodne neoplatoničkoj teurgiji, Boetijevo djelo ostaje u kršćanskoj kontemplativnoj tradiciji, gdje je spoznaja dar milosti, a ne rezultat tehnike. Molitva ovdje nije ritual, nego težnja razuma i duše prema transcendentnom. Boetijeva poetika time nadilazi estetski okvir i ostvaruje sintezu filozofije, teologije i lirске introspekcije, stvarajući prostor u kojem estetski govor postaje sredstvo kontemplacije i uvida u božanski Logos.*

### **Ključne riječi**

molitva, kontemplacija, filozofija, Bog, Boetije, *Utjeha filozofije*

Ovaj rad istražuje hermeneutičku interpretaciju<sup>1</sup> Boetijeve pjesme *O qui perpetua*. Hermeneutički prikaz ovdje se ne shvaća kao tehničko dekodiranje značenja, već kao filozofski pristup koji uključuje dijalog između teksta i čitatelja, između simboličkog izraza i duhovnog iskustva. U određenim se elementima oslanjam na hermeneutiku Paula Ricœura, osobito na njegovo shvaćanje metafore i simbola. Ricœur metaforu<sup>2</sup> promatra ne samo kao stilski ukras nego i kao »semantičku inovaciju« koja stvara novo značenje kroz napetost između doslovnog i prenesenog smisla. Interpretira simbol kao višeslojni znak koji nas upućuje na dubinu stvarnosti. Ipak, svrha ovoga rada nije izgradnja Ricœurova teorijskog sustava, nego vlastita interpretacija pjesme, pri čemu se Ricœurovi uvidi koriste kao metodološki poticaj za razumijevanje načina na koje pjesnički jezik može otvoriti ontološke i metafizičke horizonte. U tom smislu, interpretacija ne razdvaja estetsku, filozofsku i teološku razinu, nego ih promatra kao složenu mrežu značenja, gdje je pjesnički izraz sredstvo

1

Usp. Pierre Bühler, »Ricœur's Concept of Distanciation as a Challenge for Theological Hermeneutics«, u: Jozef Verheyden, Theo L. Hettema, Pieter Vandecasteele (ur.), *Paul Ricœur. Poetics and Religion*, Peeters, Leuven 2011., str. 151–165.

2

Usp. John Van Den Hengel, »The World of Text«, u: John Van Den Hengel, *The Home of Meaning. The Hermeneutics of the Subject of Paul Ricœur*, Dissertation, University Press of America 1982., str. 53–93. Paul Ricœur

razvija *filozofsku teoriju metafore* koja nadilazi tradicionalno retoričko shvaćanje metafore kao pukog ukrasa ili zamjene riječi. Umjesto toga, *metaforu shvaća kao kreativni oblik jezika koji proizvodi novo značenje* putem napetosti između doslovnog i prenesenog. Metaforička izjava često je *naizgled nelogična ili proturječna* (»Tišina govori.«, »Duša vidi svjetlo.«). Ricœur tvrdi da je u tome *kreativna snaga metafore*. Ona *privremeno uništava uobičajeno značenje* kako bi otvorila prostor za novo tumačenje.

otkrivanja istine. Takav pristup omogućuje čitatelju ne samo da razumije tekst nego i da ga »iskusi« kao oblik duhovnog uspona, s posebnim naglaskom na njegovu simboličko-filozofsku i teološku vrijednost. Osim analize same pjesme, rad nastoji analizirati teze onih autora prema kojima se *Utjeha filozofije*, a posebno pjesma *O qui perpetua*, može tumačiti kao oblik nematerijalne teurgijske prakse. U skladu s tim, cilj je ispitati prelazi li Boetijeva poetika granice estetskoga izričaja te zadobiva li, pritom, teurgijsku dimenziju koja omogućuje čovjeku ne samo razumijevanje božanskog poretka nego i aktivno sudjelovanje u njegovu otkrivanju.

### **Između filozofije i teologije: božanski poredak u Boetijevoj poetici**

Boetijeva *Utjeha filozofije* ubraja se među ključna djela kasne antike. U njoj se, u razdoblju osobne i političke neizvjesnosti, isprepliću grčko-rimska filozofska tradicija i kršćanska teološka misao. U tom se djelu nalaze kompleksna pitanja o naravi spoznaje, smislu sudbine i ustroju božanskog reda. Unutar *Utjehe filozofije* posebnu važnost ima pjesma *O qui perpetua*, strukturirana kao molitvena himna. Posebna pozornost bit će usmjerena na hermeneutičku interpretaciju metafora svjetlosti, kretanja i harmonije, kao i na personifikaciju *Filozofije* koja se očituje u cijeloj *Utjesi filozofije*. Ona ujedno preuzima ulogu vodiča kroz etapni intelektualni i duhovni rast protagonista, što je usporedivo s neoplatonističkim konceptom unutarnjeg pročišćenja. Tako pjesma *O qui perpetua* omogućuje slojevit uvid u povezanost estetskog izričaja i metafizičkih ideja, čime Boetijeva poetika, u konačnici, može zadobiti, prema S. Blackwoodu, W. J. Hankeyju i M. Curranu, čak i teurgijsku snagu. Navedeni autori smatraju ovu pjesmu središnjom molitvom u *Utjesi filozofije* jer označava ključni trenutak u kojem dolazi do promjene argumentacije i retorike u odnosu na ostale dvije knjige.

Pjesma se može promatrati kao izraz Boetijeva traganja za razumijevanjem temeljnih pitanja ljudske egzistencije poput smisla života, prirode patnje i božanske pravde. Kroz dijalog sa svojom sugovornicom, personificiranom *Filozofijom*, Boetije prolazi kroz proces postupnog sagledavanja uzroka i strukture svijeta. *Filozofija* ga vodi prema dubljem shvaćanju sreće, dobra i Boga, pokazujući kako, unatoč prividnom kaosu, svijet funkcionira prema višem božanskom poretku. Pjesma naglašava ideju da ljudsko iskustvo sudbine i patnje nije slučajno, već dio šireg kozmičkog sklada. Osim što djeluje kao poetski izraz filozofske spoznaje, pjesma ima i teološku dimenziju. Molitveni ton i simbolika pokazuju kako se kroz kontemplaciju može postići unutarnja ravnoteža i uvid u nevidljivi red koji upravlja svijetom. Ovaj prijelaz od intelektualne rasprave prema osobnom duhovnom iskustvu čini pjesmu *O qui perpetua* ključnim momentom u *Utjesi filozofije*, gdje se filozofski koncepti stapaju s dubljom metafizičkom refleksijom.

### **Metafore i personifikacije u pjesmi *O qui perpetua* – razum, kontemplacija i božanski poredak**

Već prvi stihovi Boetijeve pjesme *O qui perpetua*<sup>3</sup> uvode *apostrofu* upućenu božanskom biću, najčešće tumačenom kao Božanska Mudrost ili sam Bog.

*O ti što svijetom u vječnom poretku vladaš, tvorče,*

Takav početak pjesme uspostavlja ton molitve ili himne, koji tekstu daje kontemplativni karakter. Izraz *u vječnom poretku* označava božansku, neprolaznu racionalnost kao temelj kozmičkog poretka. Metafora *upravljaš svijetom* prikazuje svijet kao racionalno uređenu cjelinu kojom se ne vlada silom, nego mudro i svrhovito, što naglašava ideju kozmičke harmonije. Glagol *gubernas* (lat. *guberno* – upravljati, vladati) priziva sliku kormilara. Svijet se metaforički prikazuje kao brod kojim se upravlja: u *stoičkoj* tradiciji<sup>4</sup> upravlja Zeus/Logos<sup>5</sup> kao kozmički kormilar, a u *kršćanskoj* tradiciji Krist/Logos<sup>6</sup> vodi duše i povijest prema spasenju. Boetijev izraz *gubernas*<sup>7</sup> nasljeđuje i sintetizira obje linije. U toj slici Bog nije samo zakonodavac nego i navigacijska sila svijeta, koja vodi svijet prema svrhovitom cilju. Po hermeneutičkoj interpretaciji, ova metafora ne funkcionira kao pjesnička figura, nego kao ulazna točka u kontemplaciju božanskog. Takva metafora poziva čitatelja na duhovno uspinjanje razuma prema Bogu. U kontekstu Boetijeva zatvora i osobne patnje, potiče se čitatelja da iz stanja zbunjenosti i egzistencijalne nesigurnosti krene prema spoznaji uređenosti i svrhovitosti svijeta, oslanjajući se na božanski logos kao izvor utjehe i istine. Sljedećim stihovima može se interpretirati filozofsko-teološko stajalište samog Boetija:

*neba i zemlje, što oduvijek kretanje vremenu daješ,  
nepomičan ostajuć, činiš da se okreće sve,  
uzroci tebe ne nagnahu vanjski iz tečne da stvari svoje načiniš djelo,  
nego suština sama dobrote krajnje, bez zavisti svake,  
koga na stvaranje djela od stvari gibljive vanjski uzroci nagnali nisu,  
već oblik u sebi rođen najvišeg dobra; bez mrlje, povišnjem uzorku stvaraš sve*

Stih *nepomičan ostajuć, činiš da se okreće sve* sadrži duboku metafizičku misao i višeslojnu interpretaciju. Naizgled, jednostavna rečenica u sebi posjeduje *ontološku tvrdnju, kozmičku sliku i teološku afirmaciju* o prirodi božanskoga. U hermeneutičkom smislu, ovaj stih može se protumačiti na nekoliko razina. Ključni su izrazi *nepomičan*, koji ukazuje na *ontološku postojanost*, bitak koji je sam sebi dovoljan, nepromjenjiv, što se povezuje s božanskim u klasičnoj metafizici; *ostajuć* je glagolska forma koja naglašava trajanje, ali

3

Anicije Manlije Severin Boetije, *Utjeha filozofije*, prev. Stjepan Pavić, Demetra, Zagreb 2022., str. 136–137 (lat. *O qui perpetua mundum ratione gubernas*).

4

Usp. Kleantovu »Himnu Zeusu«, također M. Tvllii Ciceronis [Marko Tulije Ciceron], *De natvra deorum ad m. brvtvm liber secvndvs*, *The Latin Library* (2025.), lib. II, 30 i 75. Dostupno na: <https://www.thelatinlibrary.com/cicero/nd2.shtml> (pristupljeno 30. 11. 2025.).

5

Grč. λόγος (logos): raspon značenja obuhvaća *riječ, govor, račun, um, načelo reda*. U stoičkoj misli logos je imanentno kozmološko načelo (npr. u Kleantovoj »Himni Zeusu«), a u aleksandrijskoj teologiji (Klement, Origen) i kasnije u latinskoj tradiciji povezuje se s Kristom – Logosom (Iv 1,1–3), što Boetije preuzima u metafori upravljanja svijetom (*gubernas*).

6

Klement Aleksandrijski, *Stromata*, VII, 2 i 6; Origen, *On First Principles*, prev. John C. Cavadini, Ave Maria Press, Notre Dame (IN) 2013., str. 162; Augustin Hiponski, »Sermon 25 on the New Testament«, u: *Sermons on Selected Lessons of the New Testament, New Advent* (2025.), prema: Philip Schaff (ur.), *Nicene and Post-Nicene Fathers, First Series, sv. VI, St. Augustine: Sermon on the Mount, Harmony of the Gospels, Homilies on the Gospels*, prev. R. G. MacMullen, Christian Literature Publishing Co., Buffalo (NY) 1888., revizija Kevin Knight. Dostupno na: <https://www.newadvent.org/fathers/160325.htm> (pristupljeno 30. 11. 2025.).

7

Boetije, *Utjeha filozofije*, III, m. 9, str. 136–137.

ne radi se o statičnoj nepomičnosti, već o aktualnoj, djelatnoj postojanosti; a *činiš da se okreće sve* opisuje pasivnu sliku svijeta koji se pokreće ne vlastitim silama, nego zbog prisutnosti neke više uzročnosti, uzroka koji nije imanentan svijetu, već ga transcendentno nadilazi.

U stihu *koga na stvaranje djela od tvari gibljive vanjski uzroci nagnali nisu, već oblik u sebi rođen najvišeg dobra* izražena je složena metafizička i teološka tvrdnja o božanskom stvaranju kao činu slobode, a ne nužnosti, temeljenog na unutarnjoj strukturi Logosa i motiviranog Najvišim Dobrom. Izraz *tvar gibljiva* upućuje na Platonov dualizam, svijet osjeta i svijet ideja. U *Timeju*<sup>8</sup> Platon opisuje demijurga koji ne stvara *ex nihilo*, već oblikuje kaotičnu materiju prema vječnim oblicima. Tvar je promjenjiva, podložna vremenu i nesavršena. U kontrastu s time, Boetije piše o *obliku u sebi rođenom*, čime nadilazi platonovski dualizam i implicira da su oblici imanentni Bogu. Taj oblik nije model izvana, već logos u božanskom umu, inteligibilna struktura stvaranja. Augustin, u skladu s Platonovom tradicijom, tvrdi da su u Bogu vječni uzroci svega stvorenoga.<sup>9</sup> Boetijev izraz *oblik u sebi rođen* reflektira ovu doktrinu jer oblik nije preuzet izvan Boga, već je izraz Njegova razuma koji strukturira stvarnost. Time se približava augustinovskoj reinterpetaciji Platonove misli.

Izraz *vanjski uzroci nagnali nisu* upućuje na Aristotelovu koncepciju nepokretnog pokretača.<sup>10</sup> Kao *actus purus*, Bog ne djeluje zbog vanjske potrebe ili impulsa, već iz vlastite biti kao konačni uzrok. Boetijeva tvrdnja da Boga na stvaranje ne nagone vanjski uzroci usklađena je s aristotelovskim pojmom pokretanja koji nije reakcija, nego konačni uzrok koji sve privlači. Stvaranje nije mehaničko, već racionalno i teleološko. Izraz *najvišeg dobra* ukazuje na teleološku orijentaciju stvaranja. Slijedeći Augustina, Bog je dobro i zato ono što On stvara ne može biti zlo jer iz savršenstva proizlazi samo ono što je dobro po biti.<sup>11</sup> Augustin naglašava da Bog stvara ne zato što mu nešto treba, nego iz obilja svoje dobrote,<sup>12</sup> što potvrđuje i u jednom drugom djelu navodeći da Bog, jer je dobar, stvori dobra stvorenja.<sup>13</sup> Sličnu ontološku dinamiku nalazimo i kod Plotina, koji u *Eneadama* (V, 2, 1) tvrdi da *Jedno* kao najviše dobro emanira sve niže razine bivstvovanja već nužnošću svoje plodnosti.<sup>14</sup> Ipak, dok je Plotinova emanacija nužan proces, Augustin i Boetije inzistiraju na slobodi i volji Božjeg stvaranja, što potvrđuje kršćansku dogmu o *creatio ex nihilo*; stvaranju svijeta iz ničega, ne iz Boga, nego po Bogu. Time se spaja neoplatonistička struktura emanacije s kršćanskim pojmom slobodnog stvaranja, gdje je dobrota uzrok, ali ne i uzrokovana nužnošću. Ovi stihovi tumače ontološko prepoznavanje smisla stvaranja i našeg mjesta u svijetu. Boetije ovdje uspjeva sintetizirati tri velike intelektualne struje: platonovsku ideju s neoplatoničkom, aristotelovsku uzročnost i augustinovsku teologiju. Rezultat je pjesnički sažetak metafizičke vizije stvarnosti utemeljene u slobodi, logosu i Dobru.

Sljedeći stihovi –

*Zakonom ti počela vezuješ, hladno da s vrućim,  
Suho pak s vlažnim da ide, kako ti čistija vatra  
Pobjegla ne bi uvis, a teret pritisnuo zemlju.*

– nastavljaju prikaz božanskog *logosa*, koji nije samo stvarateljska nego i održavateljska sila svijeta. Boetije u njima spaja suprotstavljene elemente svijeta – hladno i vruće, suho i vlažno – što su u aristotelovskoj fizici temeljne kvalitete.<sup>15</sup> Riječ je o redosljedu koji ne proizlazi iz prirodnih tendencija same tvari, nego iz racionalnog i teleološkog poretka postavljenog od strane božan-

skog Uma. Slike kretanja vatre prema gore i teretnog pritiska zemlje prema dolje, funkcioniraju kao poetski izrazi aristotelovskog pojma *locus naturalis* – prirodnoga mjesta koje svaka supstanca teži zauzeti, a koje Boetije reinterpreтира kao izraz dubljeg ontološkog sklada. Takvo shvaćanje implicira da je svijet strukturiran na takav način da svako biće ima unaprijed određeno mjesto i svrhu unutar božanskog reda. Stih *zakonom ti počela vezuješ* (lat. *elementa*) naglašava da temeljne sastavnice svijeta nisu ni kaotične ni proizvoljne, već povezane zakonitošću koja nije prinudna, nego mudro usmjerena. *Vezivanje* ovdje ne označava ograničenje, nego harmonizaciju suprotnosti koja proizlazi iz božanskog logosa. U tom se kontekstu klasična metafizička intuicija reda, koju nalazimo već kod Platona i Aristotela, susreće s kršćanskim pojmom Providnosti. Bog kao umna, nepromjenjiva i dobra stvaralačka sila ne djeluje iz potrebe, nego iz slobodne volje i mudrosti, usmjerene prema dobru. Izneseni stihovi ne služe isključivo deskriptivnoj funkciji, već se obraćaju čitatelju koji se nalazi u stanju nesklada, u egzistencijalnoj i duhovnoj krizi. Nude mu kontemplativnu sliku svijeta u kojem ništa nije prepušteno slučaju, gdje se i vlastita patnja može uklopiti u širi smisao ako se razum usmjeri prema Bogu. Narednim stihovima Boetije artikulira viziju stvarnosti u kojoj svaka razina bića ima svoj smisao. Čovjek se poziva da, promatrajući redovitost prirode, prepozna unutarnju dušu svijeta te tako kroz vlastiti um i razum dođe do spoznaje o božanskoj prisutnosti. Riječ je o epistemološkom i ontološkom putu kojim se misaono biće uzdiže od razine promjenjivog prema postojanom, od osjetilnog prema inteligibilnom. Stihom –

*Trostruke, zatim je opet dijeliš u dijelove skladne*

– nastavlja metafizičko-kozmolozku viziju stvarnosti, u kojoj Božanski Um tvori i dijeli dušu svijeta prema načelu reda i harmonije. Ovdje se izričito aludira na Platonov *Timej*<sup>16</sup> (35a–36b), u kojem Demijurg oblikuje dušu svi-

8  
Platon, *Timaj*, prev. Marjanca Pakiž, NIRO Mladost, Beograd 1981., str. 68.

9  
Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, prev. Stjepan Hosu, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1987., 13, 2,2, str. 314.

10  
Aristotel, *Metafizika*, prev. Tomislav Ladan, Globus, Zagreb 1988., str. 305–307.

11  
A. Augustin, *Ispovijesti*, 7, 5,7, str. 136.

12  
Ibid., 12, 7,7, str. 286.

13  
Aurelije Augustin, *O božjoj Državi II*, prev. Tomislav Ladan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1995., 11, 24, str. 57.

14  
Plotin, *Eneade V*, prev. Slobodan Blagojević, NIRO »Književne novine«, Beograd 1984., V.2, 1., str. 22–23.

15  
Aristotle, »On Generation and Corruption«, u: Jonathan Barnes (ur.), *The Complete Works of Aristotle. The Revised Oxford Translation*, sv. 1, prev. H. H. Joachim, Princeton University Press, Princeton 1984., str. 512–554 (nav. mjesto: II, 3, 330a10–15).

16  
Platon, *Timaj*, str. 74. Platon opisuje kako je demijurg, božanski tvorac, stvorio Dušu svijeta miješanjem triju vrsta bitka: ono što jest (to on – biće), ono što je isto (to auto to tauton – identitet) i ono što je drugo (to heteron – razlika). Demijurg od tih triju »sastojaka« stvara jednu i jedinu Dušu, trostruke prirode, koja se zatim dijeli u matematički precizne i harmonične dijelove. Time se omogućuje pokret, razumijevanje i povezanost svemira sa sobom i sa svojim uzrokom. Po Platonovu mišljenju, duša je raspoređena unutar sfere svemira kao pokretački i racionalni princip. Njezina unutarnja struktura je matematička, temelji se na proporcijama koje kasnije čine tonove, intervale i sfere. Demijurg, nakon stvaranja Duše svijeta, stavlja dušu u središte



jeta miješajući tri komponente (istovjetno, različito i bivstvo). U sljedećim stihovima –

*kada se razdijeli tako i dva kad obiđe kruga,  
k sebi se vraća i kruži oko Višnjega Uma,*

– razvija dalje motiv koji predstavlja reinterpetaciju platonovske strukture dvostrukog kružnog kretanja duše. Riječ je o ontološko-teleološkom kretanju bića prema Bogu, koji je i uzrok i cilj svega što postoji. Ova metafizička dinamika povratka, od mnoštva prema Umu, ukorijenjena je u platonovskoj tradiciji, ali je Boetije reinterpetira u kršćanskom smislu u kojem Božanski Um shvaća kao osobnog Boga koji održava svijet. Umjesto nužne emanacije, ističe se slobodna volja Boga, a povratak duše postaje čin spoznaje, milosti i kontemplacije. U hermeneutičkom smislu, prikaz kružnog kretanja duše može se interpretirati i egzistencijalno. Riječ je o pozivu čovjeku da vlastiti život sagleda kao sudjelovanje u božanskom ritmu povratka, gdje ni raspršenost, patnja ili zabluda nisu konačne. One bivaju nadvladane u trenutku prepoznavanja duhovnog središta, oko kojega sve kruži i u kojemu sve nalazi svoju mjeru.

Narednim stihovima –

*Oče, daj da se uzdigne um do sjedišta višnjeg,  
Daj da promatra izvor dobra, te otkrivši svjetlo  
Daj da pogled svoj duša uma usmjeri k tebi.  
Rastjeraj maglu, razori težinu mase zemaljske,  
zasjaj u svome sjaju;*

– sintetiziraju se temeljni filozofski, teološki i hermeneutički aspekti Boetijeve duhovno-poetske vizije. Filozofski gledano, riječ je o neoplatonističkom uzdizanju uma prema najvišem načelu Dobra. U skladu s tom tradicijom, um se nastoji osloboditi osjetilnog svijeta i u kontemplaciji doseći središte stvarnosti. Međutim, Boetijev stih nije izraz samodostatne filozofske spoznaje, već molitveni zaziv. Teološki, ovaj uzlet uma ovisi o božanskoj milosti, što je jasno naznačeno u zazivu *Oče, daj*. Um se ne uzdiže autonomno, nego traži pomoć odozgo, što odgovara kršćanskoj ideji kontemplacije. Spoznaji koja se ostvaruje u sjedinjenju s Bogom, kao dar, a ne kao puka zasluga razuma. Hermeneutički pristup dodatno naglašava egzistencijalnu dimenziju stava. Stih se ne obraća apstraktnom umu, već čovjeku u krizi postojanja. Zaziv »Oče« upisuje u stih ton molitve, ali i egzistencijalne ovisnosti i nade. Uzdizanje uma time postaje ne samo spoznajno nego i duhovno i egzistencijalno kretanje prema Bogu. Na taj način Boetije usklađuje platonovsku kontemplaciju, kršćansku milost i osobnu potrebu za smislom u jedinstvenu, duboko teološko-filozofsku misao.

Izraz *da promatra izvor dobra, te otkrivši svjetlo* eksplicitno upućuje na platonovski i neoplatonistički koncept Dobra kao najvišeg ontološkog i teleološkog principa. U *Državi* (509b),<sup>17</sup> Platon opisuje Dobro kao izvor svjetla i istine, a ne samo kao etički pojam. Ono je nadbitak (*ἐπέκεινα τῆς οὐσίας*),<sup>18</sup> temelj svega što jest i sveg znanja. Boetije ovu misao preuzima i reinterpetira unutar kršćanske teološke perspektive. Izvor Dobra više nije apstraktna ideja, nego osobni Bog. Time Boetije ostvaruje duboku sintezu metafizičke spekulacije i teološke pobožnosti. Dobro više nije samo predmet intelektualnog promatranja nego i božansko biće koje duša ljubi i prema kojem teži. U tom kontekstu kontemplacija nije isključivo spekulativna aktivnost, nego čin milošću podržane ljubavi. Boetije izražava kontemplaciju koja je filozofska

po metodi, ali kršćanska po temeljnoj orijentaciji jer ne polazi iz samodostatnog uma, nego iz molbe upućene Ocu. Dakle, riječ je o filozofsko-duhovnom uzlazu uma prema Bogu, koji pretpostavlja božansku pomoć, tj. kršćansku kontemplaciju potpomognutu milošću. Pjesma time postaje akt filozofijske duhovnosti, u kojoj se istina i utjeha stapaju u jednom činu. Traženje istine vodi prema Bogu, a spoznaja Boga vraća mir.

Treći stih – *daj da pogled svoj duša uma usmjeri k tebi* – govori o povratku duše svojem izvoru. Kontemplacija počinje pokajanjem i milošću, a ostvaruje se u unutarnjoj sabranosti. Boetije ovdje govori o duši sposobnoj da se uzdigne iznad osjetilnog, ali ne snagom vlastite moći, već zazivajući pomoć odozgo. Taj motiv jasno ukazuje na razliku između filozofske kontemplacije kao djela razuma i kršćanske kontemplacije kao plodnog odnosa između razuma i milosti. Hermeneutički, ovaj se stih može razumjeti i kao egzistencijalni poziv čovjeku, koji nastoji kroz razum i vjeru dohvatiti svjetlo koje prosvjetljuje i daje smisao postojanju. Metafora svjetlosti ovdje ima dvostruku funkciju. S jedne strane, označava jasnoću filozofske spoznaje, a s druge duhovno prosvjetljenje. U tom smislu, svjetlost omogućuje prelazak od racionalnog promišljanja do intuitivnog uvida, simbolizirajući spoznajni put duše od tame neznanja do svjetla božanske istine. Ova metafora ima jasne paralele s filozofijom Plotina i Augustina. Plotin, primjerice, opisuje *Jedno* kao neizrecivo svjetlo koje duša može dosegnuti introspektivnim usponom kroz kontemplaciju,<sup>19</sup> dok Augustin koristi metaforu svjetlosti kao simbol unutarnje božanske prisutnosti koju duša otkriva tijekom svog unutarnjeg puta:

»Ušao sam i vidio slabim okom svoje duše iznad istoga oka svoje duše, iznad svoga duha svjetlo nepromjenljivo, ne ovo obično svjetlo i vidljivo svakom tijelu, niti je ono bilo kao od iste naravi, samo veće, kao kad bi ovo svjetlo mnogo i mnogo jasnije svijetlilo i sve stvari obuzelo svojom veličinom.«<sup>20</sup>

Slično tome, Boetije u pjesmi *O qui perpetua* opisuje svjetlost kao božansko znanje koje prosvjetljuje razum, dok Platon u *Sedmom pismu* opisuje trenutak spoznaje kroz metaforu svjetla koje se iznenada pojavljuje u duši poput iskre.<sup>21</sup> Platonova iskra može se shvatiti kao individualni odraz istog vječnog svjetla koje Boetije opisuje. Premda dijele zajednički metafizički horizont, njihova se tumačenja razlikuju prema epistemološkom i teološkom okviru u kojem djeluju. Platon naglašava da se istinska spoznaja ne može prenijeti riječima, nego da ona »plamsne« poput iskre u duši onoga koji je pripremljen, onoga čija je duša očišćena i okrenuta istini. Također, alegorijom pećine iz *Države*,<sup>22</sup> svjetlo sunca izvan pećine predstavlja ideju Dobra, najvišu ontološku i spo-

svemira i daje joj dva oblika kružnog kretanja: kružni pokret istovjetnog; to je pokret neba, ravnomjerni okret udesno, kružni pokret različitog; koji se suprotstavlja i kreće u drugom smjeru – navedeni pokreti simbolično se povezuje s planetarnim kretanjem, i šire, s pokretima duše koja spoznaje razlike i odnose među stvarima.

17

Platon, *Država*, prev. Martin Kuzmić, Naklada Jurčić, Zagreb 2004., str. 270.

18

Jure Zovko, »Uvod«, u: Platon, *Država*, str. 7–58, ovdje str. 38–41.

19

Plotin, *Eneade VI*, prev. Slobodan Blagojević, Biblioteka Kristali, Beograd 1984., VI.9., 8., str. 244–245.

20

A. Augustin, *Ispovijesti*, 7,10, str. 144.

21

Platon, *Sedmo pismo*, prev. Veljko Gortan, Biblioteka politička misao, Zagreb 1977., str. 126.

22

Platon, *Država*, str. 274–277.

znajnu razinu prema kojoj sve drugo ima svoju svrhu i istinitost. Spoznaja toga svjetla zahtijeva obrat duše. Dugotrajan filozofski napor i dijalektičko uzdizanje iz svijeta sjena prema svijetu istine. Boetije, s druge strane, preuzima platonistički motiv svjetla, ali ga smješta u kršćanski teološki okvir. U pjesmi *O qui perpetua*, svjetlo poistovjećuje s božanskim Umom. Za razliku od Platonove filozofske introspekcije, kod Boetija spoznaja božanskog svjetla nije isključivo rezultat razuma, već je duboko povezana s Božjom milošću. Boetije preuzima sliku svjetla, ali premješta izvor spoznaje iz čovjeka u Boga. Svjetlo nije rezultat filozofske vježbe, nego dar koji dolazi odozgo. Duša moli da joj se omogući gledanje jer sama nije dostatna za spoznaju istine.

Usporedimo li njihova gledišta, uočljivo je da i Platon i Boetije smatraju da se istinska spoznaja ne nalazi u osjetilnome. No, dok je kod Platona svjetlo racionalno i pristupačno kroz unutarnje očišćenje i dijalektiku, svjetlo kod Boetija dobiva transcendentnu dimenziju milosti koja nadilazi čovjeka. Platonova »iskra« tako može biti shvaćena kao individualni, filozofski odraz istoga vječnog svjetla koje Boetije prikazuje kao božanski Um, no s razlikom u tome *tko svijetli i tko vidi*. U Platona to je čovjek okrenut istini, a u Boetija to je Bog koji se otkriva. Premda filozofija ima središnju ulogu u procesu razumijevanja svijeta i prevladavanja patnje, konačno svjetlo ne dolazi iznutra, nego odozgo. Boetijeva kontemplacija stoga je spoj racionalnog i teološkog. Ljudski razum može dohvatiti odsjaj istine, ali nikada njezinu puninu bez božanske pomoći. Završnim stihovima pjesme –

*Ta ti si nadasve vedrina,  
Pobožnu odmor i mir, I svrha je gledati tebe,  
ti si izvor i vodič, i vođa, i put i svršetak.*

– objedinjuju se glavni teološki, filozofski i pjesnički motivi koji su se postupno razvijali kroz cijelu pjesmu. Stih *ti si nadasve vedrina* ukazuje na Božju narav kao čistu metafizičku svjetlost koja prožima sve i omogućuje razumijevanje. Posebno značenje ima stih *pobožnu odmor i mir* (lat. *requies tranquilla piis*) jer sažima esenciju duhovnog cilja u Boetijevu djelu. Njezina filozofsko-teološka dubina dolazi do izražaja kada se stavi u širi kontekst platonovsko-kršćanske sinteze. Latinska imenica *requies*<sup>23</sup> označava »počinak« ili »odmor«, a kasnije, u kršćanskom kontekstu, često označava mir duše nakon ostvarenja svrhe. Pridjev *tranquilla*<sup>24</sup> znači »tih«, »miran«, dodatno naglašava unutarnji sklad i spokoj duše. U kršćanskoj teološkoj perspektivi, riječ je o miru koji nadilazi svaki um (onome miru koji dolazi ne kao izostanak sukoba, nego kao plod božanske prisutnosti). Stih *I svrha je gledati tebe* izravno izražava dvostruku aluziju. S jedne strane, na Aristotelovu ideju da svako biće teži ostvarenju vlastite svrhe (ἐντελέχεια), a s druge, na kršćansku misao o viziji Boga kao konačnom blaženstvu duše. Promatranje Boga u ovom kontekstu nije isključivo spekulativni čin. Riječ je i o duhovnom sjedinjenju, o ekstatičnom prijanjanju duše uz njezin izvor. Duša tada ne počiva zato što je iscrpljena, nego zato što je stigla na svoje odredište. Boetije tako, implicitno, preuzima i Augustinovu poznatu izjavu:

»Nemirno je srce naše dok se ne smiri u Tebi, Bože.«<sup>25</sup>

Ovi stihovi ne izražavaju samo osobnu molitvu zatvorenog filozofa nego predstavljaju i univerzalni poziv na uzdizanje uma i duše prema božanskom svjetlu. U njima su sadržane i filozofska težnja za istinom i kršćanska nada u milost. Upravo molitveni ton stihova, *daj da se uzdigne um, daj da promatra, daj da usmjeri pogled*, svjedoči o svijesti vlastite nemoći i potrebi za božan-

skom pomoći. Time Boetijeva kontemplacija nije samo platonovska spekulacija nego kršćanska kontemplacija uzdignuta milošću, gdje ljudski razum ne može sam dohvatiti Boga bez njegove milosti.

Važno je naglasiti da stihove analizirane pjesme ne izgovara autor djela, nego *Filozofija*. To otvara pitanje zašto je autor odabrao upravo personificiranu *Filozofiju* kao glas koji izgovara ovu himnu. Na površinskoj razini, *Filozofija* se može shvatiti kao personifikacija, retorička figura kojom se apstraktna ideja mudrosti prikazuje kao ljudski lik, obdarena govorom i voljom. Međutim, prema hermeneutičkom okviru Paula Ricœura, *Filozofija* u ovom djelu funkcionira i kao simbol. Simbol, za razliku od personifikacije, ne reducira se na jedno značenje, nego omogućuje višeznačna i dubinska tumačenja. On povezuje vidljivo i nevidljivo, osjetilno i duhovno, i ne iscrpljuje se u doslovnom prevođenju na pojmovni jezik.<sup>26</sup> U tom smislu, *Filozofija* kod Boetija nije puka alegorijska maska autora, nego hermeneutički posrednik između povijesnog subjekta (Boetija) i apsolutne istine. Time se ostvaruje prijelaz iz subjektivne sfere autorove osobne patnje u univerzalni govor koji pjesmi daje karakter univerzalne molitve i filozofske meditacije. Odabir autora da pjesmu *O qui perpetua* izgovara personificirana *Filozofija* nosi duboku simboličku i teološko-filozofsku dimenziju. U dijaloškoj strukturi *Utjehe filozofije*, *Filozofija* nije samo lik nego i medij kroz koji se odvija unutarnji proces preobrazbe. Ona je vodič duše iz stanja Boetijeva očaja prema stanju razumijevanja božanskog poretka. Njezino izricanje pjesme stoga ne proizlazi iz emocionalne reakcije, nego iz uvida u ontološke i kozmološke istine koje nadilaze subjektivno stanje protagonista. S hermeneutičkog gledišta, pjesma se pojavljuje kao obredni i prijelazni trenutak, uvodi novu razinu spoznaje utemeljenu ne samo na racionalnosti nego i na kontemplaciji. Izgovaranje pjesme u Boetijevo ime simbolizira njegovo postupno poistovjećivanje s načelima koje *Filozofija* predstavlja. On još nije sposoban izreći takvu himnu. Njegova duša još nije dovoljno očišćena. *Filozofija* mu stoga posuđuje glas, anticipirajući duhovno stanje koje će doseći. Teološko-filozofska funkcija pjesme može se razumjeti kao produžetak Platonove misli o duši koja se sjeća istine, ali je zaboravila svoj izvor. *Filozofija* je ta koja dušu podsjeća na izvor – Boga kao najviše Dobro. Pjesma tako postaje oblik filozofske molitve, racionalni i kontemplativni aspekt ljudskog bića, očišćen od zabluda osjetilnog svijeta.

### Boetijeva poetika između neoplatonizma i kršćanske kontemplacije

Po Blackwoodovu mišljenju, u Boetijevim početnim stihovima pjesme jasno se vidi složeni odnos između vječnosti i vremena, između svijeta i božanske perspektive. Lat. *perpetua* (vječno) u suodnosu je s *mundusom* (svijet), a *tempus* (vrijeme) s *aevo* (vječnost). Također, kontrast *stabilisque manens* (ti ostaješ nepomičan) i *moveri* (ti pokrećeš sve stvari) filozofski ukazuje

23

»requies«, u: Mirko Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*, Naprijed, Zagreb 1980., str. 918.

24

»tranquillius«, u: M. Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*, str. 1080.

25

A. Augustin, *Ispovijesti*, 1,1, str. 7.

26

Paul Ricœur, »Métaphore et référence«, u: Paul Ricœur, *La Métaphore vive*, Éditions du Seuil, Pariz 1975., str. 273–321.

na paradoks božanske nepokretnosti i stalnog kretanja svijeta.<sup>27</sup> Ovaj paradoks odražava neoplatonističku filozofiju Plotina, koji jasno razlikuje vječno, nepomično i jedinstveno načelo *Jednoga* od mnoštva prolaznih, promjenjivih manifestacija u svijetu. Plotin naglašava da *Jedno*, iako transcendirira svaku promjenu, stvara svojim emanacijama niže razine postojanja, gdje materijalni svijet postaje posljednji izraz tog silaznog kretanja.<sup>28</sup> Tajna stvaranja, prema ovoj interpretaciji, postaje svojevrsni jezik kojim se pristupa Bogu. Prvih devet stihova molitve, oblikovanih kao jedna rečenica, simbolički izražavaju jedinstvo i kontinuitet božanskog stvaranja, što je blisko Plotinovoj ideji da je svijet rezultat kontinuirane emanacije iz apsolutnog *Jednog*.<sup>29</sup> Svijet je, prema tome, trajno povezan s izvorištem, a njegova prolaznost i promjenjivost u neprestanoj su vezi s nepomičnim *Jednim*. Blackwood ističe da je daktilski heksametar izuzetno prikladan metar za Boetijevu pjesmu *O qui perpetua* zbog svoje ritmičke stabilnosti i simboličke snage. Ovaj metar, u kojem se stihovi sastoje od šest stopa s izmjenama daktila i spondeja, omogućuje istodobno strogu strukturu i ritmičku fluidnost. U kontekstu Boetijeve pjesme, ritam daktilskog heksametra nije slučajaj, već ima duboko teološko značenje. Njegova pravilna i ponavljajuća struktura izražava božansku postojanost i kozmičku harmoniju, dok ritmičke varijacije odražavaju složenost i dinamiku stvaranog svijeta.

*Filozofija* svoje obraćanje Bogu najavljuje rečenicom da božansku pomoć treba zahtijevati i u najmanjim stvarima.<sup>30</sup> Ova rečenica predstavlja ključan filozofski trenutak, što Wayne J. Hankey detaljno istražuje. Hankey smatra da *Filozofijina* molitva poprima oblik pjesme koja omogućuje preobrazbu čovjekova *ratio* (razuma i nižih spoznajnih sposobnosti) u *intellectus* (višu, intuitivnu spoznaju), čime se ostvaruje pristup prema »sjedištu vrhovnog dobra«. Hankey naglašava da je molitva ne samo sredstvo utjehe nego i jedini način neposredne komunikacije između ljudi i Boga. Čovjek molitvom dolazi u doticaj s nedostupnim, transcendentnim svjetlom.<sup>31</sup> Hankey ovu ideju interpretira u kontekstu teurgije. Božansko-ljudska interakcija kroz molitvu zapravo je teurgijski čin kojim se ponovno uspostavlja izvorni poredak i sklad.<sup>32</sup> Također, Hankey ukazuje na činjenicu da Boetijeva molitvena pjesma pokušava proniknuti u samu tajnu stvaranja svijeta, što je jasno naznačeno već u prvih devet stihova pjesme. Po njegovu mišljenju, jasno je da *Utjeha filozofije*, a samim time i pjesma *O qui perpetua*, nije tek pjesničko djelo utjehe, već složena filozofska molitva-teurgija kojom se otvara put od racionalnog do intuitivnog, od čovjeka do Boga. Teurgija je liturgija uma kojom Gospa *Filozofija* vodi subjekta u ispravno viđenje Providnosti i sudbinskog poretka.

Po Curranovu mišljenju, ispravna molitva je unutarnja teurgijska praksa u kojoj pojedinac aktivira unutarnju *sumbolu* (duhovni pečat spoznaje) kroz kružne misaone vježbe koje dovode do svetog čina intelektualne kontemplacije. Naglašava se da je mišljenje kružna aktivnost, a molitva najviši oblik te aktivnosti. Kroz cijelo djelo *Utjehe* prisutna je duhovna vježba koja pročišćava zatvorenika i priprema ga za uzdizanje k božanskom. Kada je zatvorenikovo razmišljanje usavršeno i funkcionira poput rotirajućeg kruga, tada je on aktivirao svoju unutarnju *sumbolu* (unutarnji pečat duhovne spoznaje), pa je njegova misao neka vrsta svete aktivnosti. Kako zatvorenikove sposobnosti napreduju kroz spoznaje, krugovi koje on prepoznaje postaju mu sve manje vanjski. Kada pronađe te uređene rotacije u vlastitom umu, uči da se ne može dalje uzdizati pomoću svoje vlastite moći. Stalne i sve naprednije kontemplacije krugova duhovne su vježbe koje bude božanske krugove u

praktikantu.<sup>33</sup> Curran nas iznova vodi do Boetijeve slike koncentričnih sfera i uspoređuje *Utjehu* s uspinjanjem i spuštanjem u Platonovoj alegoriji pećine u smislu ljudskog kretanja među krugovima. Tvrdi da čovjek ima privilegirani položaj u svijetu jer može promijeniti veličinu svog kruga oko osovine vlastitom spoznajom duše. Bog, kao osovina, neophodna je središnja točka koja je i početak i kraj za sve krugove. Bog nadahnjuje okretanje prirodnih krugova i približava se ljudima.

U tom kontekstu jasnim postaje značenje imena kojima se Bog naziva u *O qui perpetua* – doktrina okretanja nagovještava da na kraju himne *Filozofija* zove Boga *principium*, *vektor*, *dux*, *semita*, *terminus idem*. Ta imena izričito ukazuju na krugove drugih pjesama u djelu, pokazujući da je Bog početak i kraj svih stvari. Kao u krugu, početak su i kraj isti. Molitva postaje kružna aktivnost koja omogućuje povratak božanskom. Iako se u *Utjesi* nalaze različite molitve, ključna razlika leži u njihovoj ispravnosti. *Filozofija* na kraju djela naglašava da su samo ispravne (*rectus*) molitve učinkovite. Ova tvrdnja sugerira da djelo treba čitati u novom svjetlu, istražujući logiku molitve i njenu ulogu u procesu stjecanja znanja.<sup>34</sup> Ovakav pristup duboko je ukorijenjen u neoplatonističkoj tradiciji Jambliha i Prokla, za koje je molitva vrhunac ljudskog napora u trenutku kad intelekt spozna svoje granice, zahtijevajući božansko prosvjetljenje. *Filozofija* za Currana funkcionira kao ritualno sredstvo, ali na nematerijalan način, slično kako se u tradicionalnoj neoplatonističkoj teurgiji koriste obredi za uzdizanje duše. On tumači Boetijevu filozofiju ne samo kao intelektualnu disciplinu nego i kao proces unutarnje transformacije koji ima strukturu i svrhu sličnu teurgijskom ritualu:

»Za Boetija, teurgija ne treba nužno antičko podrijetlo. Himna u pravilnom usklađivanju s božanskim treba sadržavati odgovarajuću simbolu i na taj način utjecati na teurga. *Filozofija* poziva na teurgiju za zatvorenika u molitvama koje pjeva i krugove koje predstavlja. Uključivši zatvorenika u molitve i natjerajući ga da razmišlja o sferama, ona ga uključuje u rituale.«<sup>35</sup>

Kao što u tradicionalnoj teurgiji<sup>36</sup> ritualni simboli i magijske formule služe kao alati za povezivanje s božanskim, tako Boetije koristi logički dijalog i

27

Stephen Blackwood, *The Consolation of Boethius as Poetic Liturgy*, Oxford University Press, Oxford 2015., str. 89.

28

Plotin, *Eneade V*, prev. Slobodan Blagojević, Biblioteka Kristali, Beograd 1984., V.1., 5.–8., str. 12–16; V.2., 1.–2., str. 22–24.

29

Ibid.

30

Boetije, *Utjeha filozofije*, prev. Šimun Selak, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2021., str. 128.

31

Usp. Wayne J. Hankey, »*Ratio, Preces, Intuitus*. Prayer's Mediation in Boethius' Consolation«, u: Eleni Pachoumi, Mark Edwards (ur.), *For Praying and Contemplating. Religious and Philosophical Interactions in Late Antiquity*, Mohr Siebeck, Tübingen 2018., str. 71–95.

32

Ibid., str. 83–84.

33

Martin H. Curran, »Prayer«, u: Martin H. Curran, *The Immaterial Theurgy of Boethius* (magistarski rad), Dalhousie University, Halifax, Nova Scotia 2012., str. 59–80. Dostupno na: <https://dalSPACE.library.dal.ca/items/3e033cc6-6c1c-4bb2-a9f9-5ac43d1d2112> (pristupljeno 30. 11. 2025.).

34

Ibid., str. 65.

35

Ibid., str. 71.

36

Usp. Gregory Shaw, »Theurgy. Rituals of Unification in the Neoplatonism of Iamblichus«, *Traditio* 41 (1985), str. 1–28.

introspektivno razmišljanje. *Filozofija*, smatra Curran, postaje sredstvo za pročišćenje duše i povezivanje s višim principima. Ovakvim pristupom, Boetije stvara nematerijalnu teurgiju u kojoj se filozofija koristi ne samo za razumijevanje istine nego i za unutarnje pročišćenje i duhovno uzdizanje. *Filozofija* pokazuje kako se pozivanje kreće od kozmičke himne do osobne molitve, kroz gramatičke paralelne zamjenice na početku i kraju himne: *qui, qui, quem tu, tu, te*, iako su njihov slučaj i subjekt (Bog) isti, a ipak prelazak iz *qui* u *tu* otkriva duhovni uspon i teurgijsku moć pjesme. *Filozofija* u pjesmi *O qui perpetua* naglašava da se um okreće prema Bogu, odražavajući njegovu savršenost. Ovaj koncept ponavlja Platonovu i Proklovu ideju kružnog kretanja duša, gdje se niže duše mogu vratiti svojem izvoru kroz kružnu aktivnost.<sup>37</sup>

Shodno iznesenome, potrebno je uvesti distinkciju između pojmova nematerijalne teurgije i kršćanske kontemplacije. Nematerijalna teurgija temelji se na ideji da je čovjek u sebi sposoban obnoviti jedinstvo sa svojim izvorom, pomoću vlastitog razuma i duhovne discipline. Božansko se ne spoznaje u osobnoj relaciji, već se postaje božanskim po mjeri vlastite duhovne jednostavnosti. Teurgija nije manipulacija prirodnim silama (to bi bila magija), nego obred koji očituje nadnaravnu, božansku uzročnost i preobraća dušu prema njezinu božanskom izvoru.<sup>38</sup> Za razliku od jamblihovske, ritualno-materijalne teurgije, Curranova je interpretacija intelektualna i verbalna. Riječ, pjevanje i kontemplacija funkcioniraju kao učinkoviti obredi bez materijalnih simbola. Gospa *Filozofija* pritom vodi subjekt kroz niz »nižih« molitvenih i spoznajnih krugova prema najvišoj molitvi, u kojoj čovjek pred božanskim spoznaje vlastitu nedostatnost i time biva osposobljen za primanje istine.

Kršćanska kontemplacija jest najjednostavniji izraz onoga što jest, u stalnoj svijesti o Bogu prisutnom u središtu vlastitog bića. Kontemplacija je najviši izraz čovjekova intelektualnog i duhovnog života. Ona je sam taj život, potpuno budan, potpuno djelatan, potpuno svjestan da je živ. To je duhovno čuđenje. To je spontano divljenje svetosti života, samom postojanju.<sup>39</sup> Ovakav pojam kontemplacije razlikuje se od neoplatoničke teurgije prvenstveno po svojoj naravi i svrsi. Dok neoplatonička teurgija uključuje specifične ritualne obrede, simbole i formule kojima se pokušava uspostaviti veza s božanskim ili prizvati božanska prisutnost, kršćanska kontemplacija temelji se na osobnom, unutarnjem molitvenom odnosu pojedinca s osobnim Bogom. Cilj kontemplacije nije manipulirati božanskim ili potaknuti neku vrstu mističnog ili magijskog djelovanja, već ostvariti osobni odnos povjerenja, spoznaje i ljubavi.<sup>40</sup> Ovaj se proces odvija unutar same osobe, kroz dijalog duše s Bogom, bez potrebe za vanjskim obredima ili simboličkim ceremonijama. Upravo zbog takve introspektivne naravi, Boetijeva kontemplacija je bliska Augustinovu shvaćanju unutarnjeg puta prema Bogu, pri čemu čovjek spoznaje istinu o sebi i svojoj povezanosti s Bogom kroz molitvu, samopropitivanje i tišinu unutarnjeg života. Augustinov Bog nije apstraktno *Jedno* poput Plotinova, već osobni Bog koji ljubi i poziva na uzvraćanje ljubavi. To je iskustvo koje nadilazi intelekt, ali ga ne isključuje.

Kod neoplatoničara kontemplacija je rezultat intelektualnog napora. Augustin, nasuprot tomu, ustraje na Božjoj milosti. Stoga, Boetijeva pjesma *O qui perpetua* ne može biti shvaćena kao izraz neoplatoničke teurgije, čak ni u njezinu nematerijalnom obliku, već prije kao odjek kršćanske kontemplativne prakse. U toj pjesmi, Boetije ne zaziva bezlični princip *Jednog*, niti izvodi misaoni uspon prema apstraktnom uzroku svega. Upućuje se osobna molitva Božanskoj Mudrosti, tražeći razumijevanje kozmičkog poretka i svojeg mje-

sta u njemu. Racionalno promišljanje, introspektivna sabranost i molitveno obraćanje ujedinjuju se u kontemplativni čin koji transcendirira filozofsku analizu i otvara prostor za duhovno iskustvo. Važno je istaknuti da Boetije piše *Utjehu filozofije* u zatočeništvu, svjestan svoje krajnje egzistencijalne situacije. Ta svijest nije puka spoznaja intelekta, već egzistencijalna prisutnost:

»A biti prisutan znači biti svjestan. Svjesnost i prisutnost obilježja su istinske kontemplacije, kontemplativnog življenja života, a to znači dubinskog promatranja, doživljavanja i razumijevanja stvarnosti. Zato kontemplacija nije redukcionistička, ona drži otvorenim prostor srca i uma da bi vidjela I 'ono drugo', sakriveno običnom racionalnom analiziranju. Kontemplacija promatra 'golo sada', sadašnji trenutak u očekivanju budućega kojega će joj donijeti ususret Bog i milost.«<sup>41</sup>

Ova misaona razina nadilazi čisto filozofsko kontempliranje reda i uzročnosti jer se otvara »golom sada«, trenutku koji je prožet iščekivanjem dolaska božanskoga. Kontemplacija je, dakle, stanje pripravnosti za milost, otvorenost uma i srca koja omogućuje Božji ulazak u nutrinu čovjeka.

## Zaključak

Pjesma *O qui perpetua* otvara se egzistencijalnoj i duhovnoj dimenziji, čime prelazi granice umjetničkog izraza u užem smislu. Estetski izraz ovdje služi kao nositelj duhovne poruke. Jezik pjesničkog izričaja koristi se ne radi same estetske impresije, nego da bi se olakšalo unutarnje uzdignuće duše prema božanskom redu. Metafore, personifikacije i simboli u pjesmi nisu samodostatni, nego usmjereni prema transcendenciji, prema onome što se ne može do kraja izraziti jezikom filozofije. U tom smislu, *O qui perpetua* prelazi granice estetskog. Međutim, pritom ne prelazi u teurgijski čin u neoplatonističkom smislu, ovaj je pjesma hvalospjev Stvoritelju koji »svijet upravlja razumom« (*mundum ratione gubernas*), a ne teurgijska operacija aktiviranja božanskih sila. Njezina je funkcija hvaliti Boga i zazvati svjetlo za razumijevanje Providnosti. Himna ne propisuje nikakav obred, ne rabi tehničke simboličke znakove, niti cilja na operativnu promjenu stvarnosti. Pjesma je ukorijenjena u kršćanskoj kontemplativnoj tradiciji, u kojoj je razum duhovni organ, a kontemplacija čin predanja i otvaranja milosti, ne operativni postupak kojim bi čovjek ovladao božanskim. Boetijeva poetika time ostvaruje jedinstvenu sintezu filozofije, teologije i lirike, u kojoj estetsko postaje sredstvom izražavanja unutarnjeg puta prema istini.

37

W. J. Hankey, »Ratio, Preces, Intuitus«, str. 85.

38

Iamblichus, *De mysteriis = On the Mysteries*, prev. Emma C. Clarke et al., Society of Biblical Literature, Atlanta (GA) 2003., str. 27.

39

Usp. Thomas Merton, *New Seeds of Contemplation*, New Directions, New York 1961., str. 1–4.

40

Usp. Thomas Merton, »Što je meditacija?«, u: Thomas Merton, *Duhovno vodstvo i meditacija*, prev. Željka Mihljević, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2012., str. 51–56.

41

Ivan Supičić, »Mistika i kontemplacija«, *Nova prisutnost* 14 (2016) 3, str. 482–486, ovdje str. 485.

**Martina Matosović Pongrac**

**Metaphors and Personifications in *O qui perpetua* –  
a Hermeneutic Discussion on the Divine Order**

**Abstract**

*The paper presents a hermeneutic analysis of the poem O Qui Perpetua from Boethius' Consolation of Philosophy, aimed at examining the connection between aesthetic, philosophical and theological expression. The poem is interpreted as a contemplative prayer combining philosophical cognition and spiritual exploration, with stylistic devices conveying ontological and gnoseological content. While the prayer contains motifs similar to Neoplatonic theurgy, Boethius's work remains in the Christian contemplative tradition, in which cognition is a gift of grace rather than the result of technique. Here, prayer is not a ritual but an aspiration of the soul and reason toward the transcendent. Boethius's poetics transcend the aesthetic framework, achieving a synthesis of philosophy, theology, and lyrical introspection. This creates a space in which aesthetic speech becomes a means of contemplation and insight into the divine Logos.*

**Keywords**

prayer, contemplation, philosophy, God, Boethius, *Consolation of Philosophy*